

ABŞ soňlandymy?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

ABŞ soňlandymy? ABŞ SOŇLANDYMY?

Bu asyr bulam-bujar bolmakdan has beter başlan badyna amerikan güýjüniň «Ekizekler» diňi hadysasynyň («11-nji sentýabr» terakty) elhençliginden gorkýan girew hökmünde ýüze çykmagy bilen başlady

Şular ýaly rubrikalar sensassional žurnalistler tarapyndan, aýratynam şular ýaly uly soraga bermäge jogaby bolmadyk kişiler tarapyndan ulanylýar.

Emma dünýäniň häzirki çarkandakly ýowuz döwründen bäre ABŞ-nyň başdan geçirýän kelle bulaşyklygy agzalan soragy dünýäniň çar künjündäki adamlaryň diline düşen adaty jümlesine öwürdi.

Birküç hepde öň amerikan ykdysadyýeti, şol sanda global ykdysadyýet hem batmagyň bir gyrasyna gelip diredi.

ABŞ howpurgadyjy görkezijilere ýeten bergilerini töläp bilmeýän ýurt ýaly bolup görünse-de, Hytaý aşa puluň we ösüşiň içinde gark bolýana meňzeyärdi.

Amerikan habar beriş serişdeleri bilen birlikde dünýä gazetleri nädip we haçan çykylyjagyny hiç kimsäň bilmeýän graždanlyk urşunyň howpundan söz açýar.

Uly ýangynlaryň tutaşmagyna sebäp bolup biljek köp sanly agyr jenaýatlaryň barha artmagy bilen birlikde jynsparažçylykly dartgynlylyk, aýratynam polisiýa işgärleriniň arasynda altmyşynjy ýyllardan bäre iň ýokary derejä çykdy.

Bütün bular bilen birlikde amerikan hökümetiniň özem diýseň

gaýgylandyryjy we ynjk döwri başdan geçirýär.

ABŞ-nyň prezidenti Jo Baýden halk köpçüliginiň önünde edýän çykyşlarynda büdräp ýykylmagyny bes etmeýär we şol bir wagtyň özünde indiki saýlaw bäsleşiginde iň garry kandidat hökmünde girmäge höwesek.

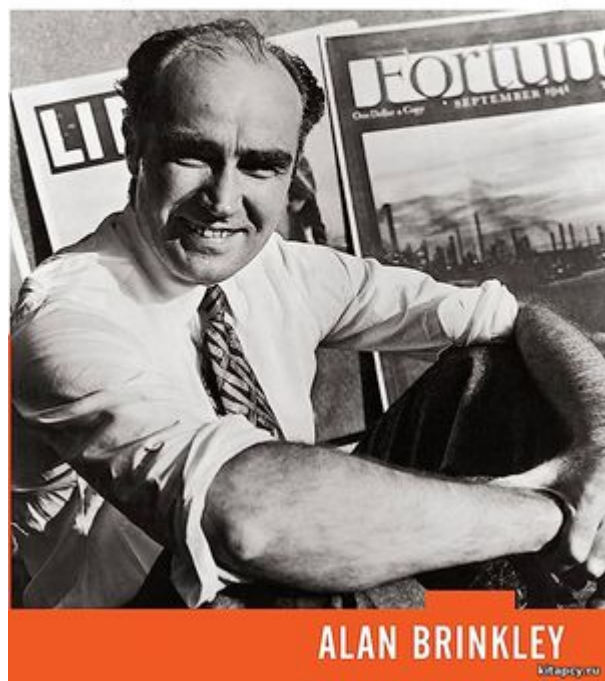
Beýleki bir ýandan öňki prezident Donald Tramp Ak tamy, özüni hem-de amerikan at-abraýyny ýere sokýan derňew proseslerine itekleýär. Şular ýaly görnüp-eşdilmedik döwüre daşary syýasatda, aýratynam Barak Obama hökümetiniň ýarany we dosty Jo Baýdene-de miras galdyran birtopar meseläniň öýjügi bolan Ýakyn Gündogar görnetin päsgelçilik bolup goşulýar.

Şu ýerde Baýden ABŞ-nyň tradision taýdan aýgytlaýjy hyzmatdaşlar bilen aýratynam energetika pudagynda biri-birine baglaýan esasy gatnaşyklardan ýaramaz peýdalandy.

"Brinkley's wonderfully insightful and judicious biography is more than the story of a life; it's a political history of modernity." — The New Yorker

THE PUBLISHER

Henry Luce and His American Century

Şeýle bulaşyk kartina XX asyryň «Life», «Time» žurnallarynyň eýesi Genri Lýusyň 1941-nji ýylda yglan eden «Amerikan asyry» kartinasyndan tapawutly.

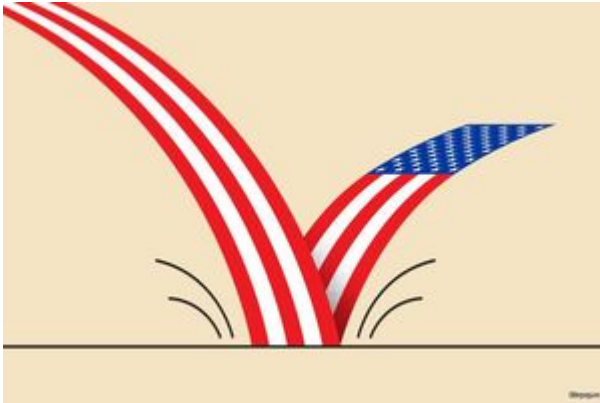
Bu asyr bulam-bujar bolmakdan has beter başlan badyna amerikan güýjüniň «Ekizekler» diňi hadysasynyň («11-nji sentýabr»

terakty) elhençliginden gorkýan girew hökmünde ýüze çykmagy bilen başlady.

Gürrüňimizi entek dowam etdireris.

Ýekşenbe, 02.07.2023 ý.

• DÜNYÄ GÜNBATARDAN YBARAT DÄL

Öňümizdäki asyr göterjek adyna garaşýar. Emma ýene bir gezek «amerikan asyry» adyny alyp bilmezligi ähtimal

ABŞ-ny Nýu-Ýorkdaky diňleri bilen Waşingtondaky Goranmak ministriliginiň binasynyň arasynda uran sarsgyn ABŞ-nyň köp sanly dostuny we duşmanyny «amerikan asyrynyň» ýerine başga at gözlemäge iterdi.

«Ýapon asyry» diýýänem bar, «rus asyry» diýýänem. Köpüsi-de «hytaý asyry» diýýär. Emma hiç kimse «ýewropa asyry» diýenok. Çünki öňki Goranmak ministri Donald Ramsfeldiň hem aýdyşy ýaly Ýewropa «hakykatdanam garran yklym».

Analitikler we taryhçylar ABŞ-nyň gowşandygyna taryhyň dürli döwründe gaýtalanyp gelen tebigy faktor hökmünde baha berýär.

Bu ýagdaý dünýäni doly eýelän Rim imperiýasynyňam başyna geldi, üstünde gün batmaýan Britaniýa imperiýasynyňam...

Nýu-Ýork partlamasy-da has öň Sowet Soýizynyň başyna gelenler bilen deňeşdirip göründe, bolaýmaly hadysa ýaly bolup görünipdi.

Emma ABŞ-nyň gününüň batmagy hakdaky atypan pallar, satylan bilgiçlikler gyssanmaçdy we gereginden artyk çişirilýärdi. ABŞ-nyň güýji soňam artyp, amerikan ýaraglary kämilleşip, ylmy laboratoriyalary öndeligi saklap geldi.

Waşington ýerde elden giderenlerini kosmos giňişliginde gazandy. Dünýäniň ýaşaýyş-durmuş formasy hemme ýerde höküm

süren amerikan sadalygy bolup galdy.

Geçen asyryň ortasynda hemmeler diýen ýaly resmi egin-eşikleri we galstuklary çykardy we jinsi jalbar geýmäge başlady.

«Iň köp satyn alynan kitaplar» okaldy.

Golliwudyň kinofilmleri bilen gepleşikleriniň ölemen muşdaklary döredi. «Apple», «Microsoft» hemme öýlere, ofislere aralaşdy.

Adamzat medeniýetleri geçmişde Gündogardan we onuň edebiýatyndan, Ortaýer deňzinden we elipbiýi bilen sanlaryndan gelip çykan bolsa, modern dünýäde-de hemme zat ýewropa medeniýetini-de gysja salan amerikan we iňlis medeniýetleriniň miwesi boldy.

Şol bir wagtyň özünde beýleki medeniýetlerem ösýärdi. Meşhur taryhçy Artur Şlezinger ABŞ-nyň 1900-njy ýylda iň ylym-bilimli ýurlugyndan, şu asyryň başynda 45-nji orna düşenligini aýdýar. Supergüýç Latyn Amerikasyndaky we Orta Amerikadaky iň erbet diktaturalary we ýabanylaşan režimleri goldamakdan birjigem utanmady.

Şol bir ýagdaýda öňler Hindihytaý diýilýän sebitde Wýetnamda we onuň töwereginde iň erbet uruşlary göze dürtüp goýdy.

Käbir sosiologlar geçmiş döwri 1820-nji ýyl bilen 1920-nji ýylyň arasyndaky iňlis asyry, 1920-nji ýyl bilen 2020-nji ýylyň arasyny amerikan asyry hökmünde ikä böldi.

Öňümizdäki asyr göterjek adyna garaşýar. Emma indi bu gezek «amerikan asyry» adyny alyp bilmezligi ähtimal.

Сэмюэль Хантингтон

Bu boýunça iň köp şübhelenýänem meşhur alym Semýuel

Hantington. Hantington öňbaşçy Günbatar dünýäsiniň gurulandygyny aýdýanlaryň tekepbir, ýalňysdyryjy, kezzap bolup, hemmeler üçin howpludygyny aýdypdy.

Duşenbe, 03.07.2023 ý.

• **ABŞ GOWŞADY, ÝÖŇE SOŇLANMADY!**

Häzir ABŞ abort hukugy, ten azatlygy ýaly şygarlardan ýa-da ilkibaşky ideallary ýatdan çykardyp, beýleki meseleleri iň wajyp meselä öwren we öňküsinin doly tersine öwürülen «täze liberalizmden» ejir çekýär

Häzir bolşy ýaly, ABŞ-nyň pese düşenliginden söz açylyberse, konserwatiwleriň amerikan modeliniň tarapyny tutmagy güýjäberýär.

Edil Oklahomadaky ýük awtoulagynyň sürüjisiniň Portugaliýadaky lukman bilen bir aýlygy alşyny aýtmak ýaly...

Birem ýokary okuw jaýlarynda işleýänleriň ýaşaýşynyň gowudygyny ýanjap oturanlar bar. Hytaýlylar, hindistanlylar maglumat gözleme höwesleri bilen öňe saýlansalaram, ABŞ bilen deňeşdirende şindizem olaryň okuwçylary ýaly görülýär.

Hytaýly we hindistanly elitalar (dünýädäki beýleki elitatdan söz açmagyň geregi-de ýok) şindizem amerikan ýokary okuw jaýlaryna gelip, olardan sertifikat we diplom aljak bolýarlar. Amerikanlaryň dünýä düzgüniniň merkezine ýerleşdiren üç zady heniz üýtgemedi: ykdysady sistema, tehnologiýa, köpçülikleýin gyryş ýaraglary.

Doktor Hüseyin Kenanyň «ABŞ-da liberalizmiň ýoly» atly täze kitabynda aýdysy ýaly, bir krizis ýa-da pese gaçyslyk bar bolsa, amerikan ölçegi bilen deňeşdirilýär.

ABŞ ýer ýüzüne liberal düşüňäni ahlak utopiýasy prinsipinde

hödürledi. Ýöne häzir ABŞ abort hukugy, ten azatlygy ýaly sygarlary ýa-da ilkibaşky ideallary ýatdan çykardan, beýleki meseleleri iň wajyp meselä öwren we öňküsiniň doly tersine öwrülen «täze liberalizmden» ekir çekýär.

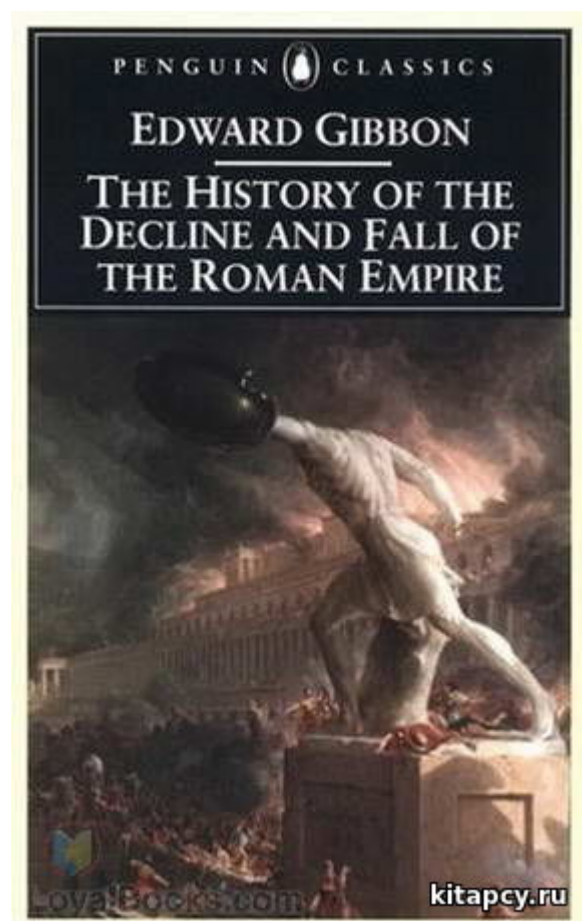
H.Kenan uzak wagtlap ABŞ-da ýaşady we abraýly ýokary okuw jaýlarynda leksiýa berdi. Hemişe diýen ýaly amerikan modeliniň beýleki ýurtlarda ornaşdyrylmagynyň gerekdigini öňe sürdi.

Şol etapda amerikan konstitusiýasyna degişli düşündirişi Liwandaky ýa-da beýleki üçünji derejeli ýurtlardaky konstitusiýalar bilen deňeşdiren ýaly bolup görünýär.

Awtor hukuk hökümlerine, urp-adatlara onçakly üns bermeýän halklar üçin garym-gatym syýasy meseläni düşündirende ylmy gözýetimindenem daşlaşmaýar.

Şunuň bilen baglanyşyklylykda ABŞ-nyň prezidenti Barak Obamanyň sosial sazlaşyk üçin hödürlänleri hakdaky tejribesine haýran galandygyny aýdýar.

Şonuň bilen birlikde Obamanyň arap dünýäsinde alyp baran syýasatyny-da goldaýar. Biz şu babatda onuň bilen ylalaşman bileris.

Edward Gibbon şu adalgany orta atanyndan bäre, «Rim imperiýasynyň agsamagy azaldy we dünýä imperiýalaryň çökmegi üçin käbir ölçegleri goýdy».

Belki-de, Waşingtonda görýän zatlarymyzam şoňa meňzeýändir.

Semir ATAULLAH,

Liwanly žurnalist.

Sişenbe, 04.07.2023 ý. Publisistika